

B. W. Luxdorph

Prove

paa nogle

Kjættelser og Sorbedringer,

som kunde giores udi Christen Osterson Weyles Glossario
Juridico Danico-Norvegico, efter det i Kiø-
benhavn 1652. giorte Dplag.

I.

Snaar man legger den Begierlighed til Kundskab, som Men-
niskene er medfødt, i Bægtskaalen mod de Hindringer, der
møde dennem, som alvorlig søge efter Kundskab, saa maatte
man hart ad staae i Tvivl om Skaberens Hensigt med Men-
niskene i dette Fald, hvad enten hand har villet, at Menniskene skulle
føde og vedligeholde deres Attraae efter at blive kloge, eller de meget
mere skulle qvæle og dæmpe den. Dog, naar man noget noyere be-
tragter det menneskelige Sinds Beskaffenhed, at, nemlig, jo mere
Umage en Ting koster, jo stærkere higer og tragter det efter samme, og,
som Horatius siger:

Transvolat in medio posita, & fugientia captat

saa bliver vel den fornuftigste Slutning denne, at Gud har lagt ad-
skillige Vanskeligheder og Anstøds-Steene paa de Veye, som føre endog
til de nødvendigste Videnskaber, just til den Ende, at Menniskene der-
ved skal opmuntres til, med desto mere Flid og Altsomhed at søge dem,

A

hvor:

2 B. W. L. Prøve paa nogle Rettelser og Forbedringer

hvoraf de derimod høste den Frugt, at, hvad de udfinde paa saadan Maade, det vide de des vissere og grundigere.

2.

For ikkun at tale om det, som egentlig er og bør være min Hoved-Sag, da, ihvorvel enhver maae tilstaae, at den Danske Lov er saa klar og tydelig, (*) som nogen Lov i Verden kand være, saa maatte dog den tage merkelig Feil, der ville tænke, at der udfordredes kun at forstaae Dansk, og at igiennemlæse Loven selv med Flid og Agtsomhed, for at forstaae den til Grunde. Ja, at foregive slikt, det var omtrent det samme, som at paaftaae, at, fordi man var saa vel bevant i et Huus, at man kunde finde hvert Kammer i Mørke, man derfor vidste, efter hvad Orden og Regel i Bygnings-Kunsten, at Huset var opført. Sagen er sandelig ikke dermed afgjort.

Enhver, som søger ret at fatte den Danske Lov, og som strax seer, at den bestaaer af lutter Regler for adskillige og særdeles Tilfælde, maa forestille sig, at disse Regler igien ere bygte ey allene paa visse almindelige og eenfoldige Sandheder i Naturen, hvilke jeg vel vil tilstaae ved god Betænktsomhed og Overvejelse efter Haanden at kunde udgrundes, men endog paa saadanne Slags Sandheder, der flyde af Jndbyggenes Sindelag, af Landets, ja endog af Luftens Bestaaffenhed, med hvilke at udfinde man forgieves ville bryde sit Hoved, uden man søger dem i Kilderne selv, jeg mener i sær i de gamle Love, hvoraf en stor Deel af vor Lov er udtagen, og paa hvilke fra u-mindelig Tid har været arbeidet. Hvo som forsømmer slikt, kand vel aldrig udgrandske det, som Montesquiou kalder Kraften eller Sielen af Loven (L'esprit de la Loi), eller være vis paa, hvad Loven ville have befalet i eet eller andet særdeles Tilfælde, som ikke just med alle sine Omstændigheder
der:

(*) Jeg taler ikke her om de mange flere herliae Egenstaber, som vor Lov besidder, efterdi slikt ikke sigter til det Maal, jeg i denne Afhandling har foresat mig, og det desforuden falder saa klart i Øynene, at Molesworth selv har seet sig nødtvungen til at rose den, hvilket vel er det højest, man herom kand anføre :

Being now to speak of the Danish Laws, I must needs (den stoffels Mand! hvor var I and ikke at beklage!) begin with the good Character of them in general, that for Justice, Brevity, and Perspicuity, they exceed all that, I know in the World,

Account of Denmark Chap. 15.

derudi kand være meldet om. Og kand slige Folk (naar de ikke derimod, til deres Lykke, have desto aabnere en Hjerne og renere et Begreb af Naturen, hvilket dog saadan Slags Undersøgning ikke skulle forderve) ikke fortjene meget større Berømmelse, end den, som tillegges Hjemtings Dommerne paa Raaberstykket for i Osterfon:

Vi drifve Lowen, som vi kand,
Efter vilkaar oc æffne.

3.

Vil derimod nogen, paa den anden Side, til slige Folkes Underskyldning, anføre, at saadan Undersøgning medfører sine store Banskkeligheder, da har jeg derimod ikke et Ord at sige. Jeg tilstaaer, at det er heelt besværligt at udleede Meeningen paa visse Stæder af de gamle Love, i sær af den, saa kaldede, Siællandske, der ey er gaaet saa mange Hænder igiennem, som den Staaanske, eller endnu meere den Jydskke; Men jeg holder derhos for, at den største Hindring kommer fra Sprogets Forandring, hvilken til deels er Folkes egen Skyld; Thi, jeg lader det staae ved sit Værd, at man forbedrer et Sprog med nye Ord, for derved at forklare nye Videnskaber, eller at man affkaffer unyttige Bogstaver, saasom at vi nu skrive Lov, i Steden for, at de i gamle Dage skreve Lough eller Loffw; Alt saadant er ulasteligt, ja nyttigt. Men derimod, ved det at man har faaet Smag paa at pynte Sproget, har man grebet saa vidt om sig, at man har affkaffet endeel gode og gamle fyndige Ord, hvorved intet andet er vundet, end at de fremfarne Tidens Skrifter, som best skulle opluse os, ere blevne halv uforstaaelige; Jeg siger, der er intet andet vundet; thi Lyden af Ordene er altid lige behagelig, naar Dreene først ere vandte dertil.

4.

Men, ligesom denne Feil hverken har begyndt at indsnige sig i Gaar eller i Dag, saa har man ikke heller savnet de, hvilke have været betænkt paa, at gaae den i møde; Thi enhver, hvis Sag det var at forstaae Rættergangen i Landet, har været betænkt paa, ligesom et

4 B. W. L. Prøve paa nogle Rettelser og Forbedringer

Ord efter Haanden gif af Moden, at antegne dets Bemærkelse, for sin egen Hukommelses og maaskee for Estertidens Skyld, hvoraf vi i een-deel skrevne Register endnu have Levninger, indtil den brave og vind-skibelige Christen Osterson Weyle først (jeg taler bestandig om de Danske Love) lod sit Glossarium Aar 1641. udgaae i Trykken, hvilket hand siden forbedrede. Et Arbeid, som er al Ære værd.

5.

Allene det er beklageligt, at Manden har ikke haft andet at rette sig efter, hvad fornemmelig den Skaanske og Siællandske Lov angaaer, end det Kiøbenhavniske Oplag af begge, trykt hos Gottfried af Ghemen; Om hvilke Oplag man med rette kand sige, det, som i Fortalen til den Jydske Lov af 1590. om den meldes, at derudi befindes en part wrangelige prentit oc skreffuit, en part Danskten formørckit, oc Meningene saa forfett, at den aff huer Mand fast ilde kand forstaaes oc begribis. Det er derfor, at jeg i de følgende Afdeelingen har foresat mig med nogle saa Poster at bevise, hvorledes hand ved disse Loves uesterrætlige og med Feil opfyldte Trykning er bleven forleedt, hvilket jeg med saa meget større Frimodighed kand gjøre, siden Forfatteren selv i sin Fortale til Oplaget af 1652. giver mig Lov dertil, da hand skriver: at hand giærne forunder eenhver rætsindig saadant at corrigere efter deres egen gode Tycke, saavidt enhver vel befaller.

6.

Pag. 32. skriver hand: Ænethvæfli er Forevendinger eller Undskyldninger, som ere ulovlige, og due intet.

Man maa heller sige, at den heele Forklaring duer intet. Jeg vil give enhver Lov at søge i alle de Glossariis, eller Ordbøger, som ere forfattede over de gamle Nordiske Sprog, og de til dennem beslægtede, og derhos forsikre, at ingen skal finde enten Ænethvæfli, eller Oprindelsen dertil. Man har desforuden nok at gjøre med et andet Ord, hvilket findes i den Skaanske Lov, ligesom dette, og skal just betyde det selv-samme,

6 B. W. L. Prøve paa nogle Rettelser og Forbedringer

genohtzüchtiget &c.; Thi her meldes ikke allene om Gierningen i sig selv, men endog om den paafølgende Bancere.

8.

Pag. 420. møder et Ord, hvilket er af samme Beskaffenhed, som Ænethwæfli. Juchte-dere, (heder det) det Ord findes i den Skaanske Lov om Orbdemaal Cap. 13. Des uanset er det os udi Rätten aldeles fremmed, og ubekjendt. Synes dog, efter Textens Anledning, at betyde Sed, eller Tong =

Diæt. Text. siger: (det er endnu Osterson der taler) Om man lader mæle Kansvidne = =, da maae hin ey fæste böder, eller komme ved anden Lov, førend sooret vorder, hannem enten skyldig eller aarsaget. End, vorder Juchte-dere gjort, siger Loven (NB. forstaae, om hand ved Ræffninger vorder paasooren og feldt efter Loven), da bøde hand Kongen 3. Mark, for det hand var Saggivet for.

Saa vidt Autor, hvis Mening er kortelig denne: Naar nogen bliver tiltalet, som Kansmand, da maa det hverken tillades ham giorelig at rætte for sig (fæste böder), eller at forsvare sig (nemlig ved at sværge sig frie ved 12. Mands Sed, komme til Lov) førend hans Anklagere har ved sine 12. Mands Sed beviist, at hand er skyldig, eller Sagesløs; Men, dersom Anklageren sværger ham Sag paa ved Tylter Sed, da skal hand NB. endda ikke have Tilladelse at forsvare sig, men hand bør bøde 3. Mark til Kongen; Een saa unaturlig Lov troer jeg aldrig var til i Berden; I det mindste var det Synd at beskyldte vore gamle Love, i hvor lidet pyntede de efter disse Tidens Maade ere, for at have havt Deel i saa Himmelraabende en Uretfærdighed.

Dog Osterson har langt fra ikke taget det af sit eget Hoved; Hand er ey allene bleven forført af det forkeerte Juchte-dere, men endnu mere af et eneste Bogstav i det Ghemenske Oplag, som er sat til Enden af et Ord, og saavel der, som paa flere Steder, forholder, at der kommer en Mening ud, der just er tvertimod det, som burde staae; Nemlig
Ghe-

Ghemmen har trykt ey, non, i Steden for e, omninò, oportet, necesse est, hvilket Ord vor Danske Lov udtrykker med: Jo; Thi saaledes lyder Texten hos Hadorph: Stadga om urbotamaal Cap. 14.

Nar som man lather målå rans vithne a Thinge, tha skal e (her har Ghemen ey) hin with Jern taghå, eller böther festhå, eller thritia ath hans manhelgh skal taghe. En wordher inkthå therå (her har Ghemen det ommeldte Juchtedere) giort, tha a hin Koninghin ath böthå thre mark, forå, ther hinom hafuer Sagh om gifuith.

Heraf meener jeg, det da er klart, baade at denne Lov, langt fra at forbyde den Anklagede at rette for sig, eller bevise sin Uskyldighed, meget mere befaler det, som en Sag, der nødvendig skal skee, saa og hvad Juchtedere skal betyde, nemlig inekthå therå 3: Ingen af Deelenene; Hermed stemmer ogsaa trende af mig efterseete Danske Oversættelser overeens, hvilke have: bliver det ikke saa giort, eller bliver ingen af disse giort.

9.

Pag. 539. Lyd-heat 3: at have saadan Røgt og Medfart, som een kand vel nøyes med 2.

Forklaringen er rigtig nok, men Ordet er gaelt trykt, og bør læses lydhe at 3: opholde Livet ved; Thi Skaanske Lovs 2. Bog 16. Cap. siger, at kyndige Mænd skulle skionne, om Fledføringen har swa got, sum han ma wål litå at. Det Runiske Mscr. har **M14:11** 3: lite at.

10.

Pag. 585. at vare offne Fitha i Fæfins, det er, udi Fiskerie, eller paa Fiskeleie. Da der i Skaanske Lovs 4. B. 20. Cap. virkelig i Ghemens Oplag staaer offnæ fitah i fæ fins, saa har det givet Anledning til denne urigtige Forklaring; Thi hos Hadorph staaer ofna
fiati

§ B.W.L. Prove paa nogle Rettelser og Forbedringer 2c.

fiati fæ fins 3: Paa Spor (Fied, Fodesied) efter sine Creature. Andr.
Sun. Investigationis fuorum animalium amifforum.

II.

Jeg kunde lettelig anføre mange flere Exempler paa flige Mis-
tagelser, faavelsom hvad nødvendige Tillæg, baade i Henseende til de
forglemte Ord, og til de anførte Ords Forklaring og Oprindelse, i dette
Glossario kunde gøres: Men, ligesom dette aldeles ikke er skrevet for
at betage Manden sin velfortiente Roes, da vel ikke mange skulle
gøre ham det Arbeid efter, som hand har frembragt, naar de vare
nødte til, som hand, at bryde Jisen, saa tænker jeg derimod, at jeg
i denne Materie har skrevet nok for at bevise Nødvendigheden af saa-
vel et fuldstændigere Juridisk Glossario, som af et rigtigere Oplag af
vore gamle Love, hvortil jeg ønsker at de, som have mere Lær-
dom, Skionsomhed og Tiid end jeg, maatte vorde
opnuntrede,

